

naudota žmonėms laidoti.

Ateityje tyrinėtą vietą numatyta sutvarkyti, o atkastus bažnyčios pamatus konservuoti ir paruošti eksponavimui.

Algirdas Juknevičius

KĖDAINIŲ SENOSIOS RINKOS PIETINĖS DALIES TYRIMAI

Kėdainių senamiesčio Senoji rinka yra įdomiausia ir istoriniuose šaltiniuose mažiausiai aprašyta vieta. Netaisyklingos formos turgaus aikštė, praeito dešimtmečio viduje nugriovus jos kraštinėse ir artimiausiose prieigose stovėjusius vienaaukščius mūrinius ir medinius namus, prarado vertingą pianiną struktūrą.

1990 m. Kauno PRPI pradėjo Senosios rinkos pietinės dalies tyrimus, kuriuos tęsė 1991 m. Per dvejus metus ištirtas 670 m² plotas. Aptiktas iki 200 cm storio kultūrinis sluoksnis su XIV a. gyvenvietės pėdsakais, 4 turgaus aikštės ir 3 jos užstatymo horizontais.

Apatinį kultūrinio sluoksnio horizontą sudaro 30-40 cm storio pilko priesmėlio ir juodžemio su degėsių sluoksniai, kurie aptikti 110-130 cm gylyje. Tai ankstyvos gyvenvietės horizontas, kuriame aptikti molio tinko su medžio atspaudais gabaliukai rodo, kad čia būta pastatų, nors žymesnių jų pėdsakų nėra. Pietrytinėje tiriamos vietos dalyje, ties Senąja gatve, 140 m gylyje, rastas 60 cm skersmens plūkto ir perdegusio molio židiny su 8 cm storio pelenų ir degėsių sluoksniu. Gyvenvietės sluoksniuose aptiktos puodų šukės atverstais pakraščeliais ir smailėjančiomis, nupjautomis briaunomis. Puodų peteliai puošti horizontaliomis linijomis ir smulkiomis vertikaliomis įkartėlėmis. Keramika datuojama XIV a.

Šiaurinėje tiriamos vietos dalyje, ties dabartinės aikštės

pietine riba, XIV a. gyvenvietės sluoksnio paviršiuje, aptiktas XVI a. datuojamas I negrįstos turgaus horizontas. Jį sudaro 18 cm storio suminto juodžemio su akmenukais ir gyvulių kaulais sluoksnis. Tuo tarpu pietrytinėje dalyje, gyvenvietės sluoksnio paviršiuje, supiltas 20 cm storio žvyro ir smėlio sluoksnis, kurio paviršius išgrįstas lauko rieduliais. Tai turgavietės II horizontas, pagal buitinės keramikos šukes ir Zigmanto III Vazos 1599 m. solidą datuojamas XVI a. pab.-XVII a. pr. Tuo laiku turgavietės pietinę kraštinę ribojo senas vieškelis, kuris ilgainiui virto dabartine Smilgos gatve. Rytuose Senąją rinką ribojančios dabartinės Senosios gatvės

tuo laiku dar nebuvo. Ji atsirado XVII a. pirmojoje pusėje, sujungus Senąją rinką su senamiesčio pietrytinėje dalyje, prie Nevėžio upės, išplanuota Didžiąją rinką.

Turgavietės viduryje XVI a. pab. pastatytas kvadratinis 7x7 m dydžio mūrinis pastatas, kurio rūsysis su laiptine atkasta 90 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Rūsio sienų storis 90-110 cm. Sienos mūrytos iš stambių lauko riedulių ir raudonų plytų, kurių vidutiniai dydžiai 27-28,2x13,5-14,5x7,7-8 cm. Plytos su išilginėmis ir skersomis braukomis, jų jungimo būdas gotikinis. Rūsio patalpos perdengtos sijomis, o laiptinės su skliautais. Įėjimas į rūšį iš pietų, t.y. nuo senojo vieškelio. Atkasto pastato paskirtis nežinoma. Tačiau galima prielaida, kad Čia buvo pirmoji Kėdainių rotušė. Miestas 1590 m. gavo magdeburgines teises, Senoji rinką tuo metu buvo pagrindinė miesto turgavietė, kurios viduje tuo laiku pastatytas minėtas mūrinis pastatas. Dabartinis dviaukštis buvusios rotušės pastatas Didžiojoje rinkoje pastatytas 1653 m.

XVII a. pirmojoje pusėje prekybinį miesto centrą perkėlus į naujai suplanuotą Didžiąją rinką ir abi prekyvietes sujungus dabartine Senąja gatve, mažinant senosios turgavietės plotą, jos pietinė dalis užstatoma mūriniais pastatais. Dviejų stačiakampių namų be rūšių pamatai atkasti 50 cm gylyje. Jie galais orientuoti į Senąją gatvę. Vienas jų sujungtas su

anksčiau minėtu XVI a. pab. kvadratinio rūsiu. Bendras namo ilgis 18,5 m, plotis palei gatvę - 6,3 m. Pamatų storis - 72-74 cm. Jie mūryti iš stambių lauko riedulių ir raudonų plytų, kurių vidutiniai dydžiai 26-28x13,5-15,1x7-8 cm. Plytų jungimas renesansinis. Namas tuo laiku žymėjo aikštės pietinę kraštinę. Turgaus aikštė išgrįsta lauko rieduliais, tai III jos horizontas, datuojamas XVII a. pirmąja puse-XVIII a. pab. Beje, nuo XVIIa. vid. Senojoje rinkoje apgyvendinus žydus, ją imta vadinti Žydų rinka.

Kito namo be rūsiu pamatai atkasti už 8,6 m į pietus. Jie stačiakampiai, galu orientuoti į Senąją gatvę. Namų plotis 7,6 m, ilgis nenustatytas. Pamatų storis - 80 cm. Jie mūryti analogiškai pirmajam. Visas 8,6 m pločio tarpas tarp namų grįstas lauko rieduliais, kurie yra viename lygyje su III aikštės horizontu. Grindinys klotas ant 10 cm storio balto smėlio, kuriuo užpiltas XVI a. pab. turgavietės grindinys. Jo viduryje padarytas vandens ir purvo nutekėjimo latakas su nuolydžiu į Senąją gatvę. Tarp grindinio akmenų aptikta daugiau kaip 20 Jono Kazimiero varinių solidų (boratinkų) bei keletas Švedijos Kristinos ir Karolio solidų.

XVIII a. pab. Senoje rinkoje siautusias gaisro metu namai sudegė ir sunyko. Namų viduryje ir grindinio paviršiuje, 20-30 cm storio griuvenų sluoksnyje, aptikta būtinių keramikos šukių ir monetų, datuojamų XVII a. antrąja puse-XVIII a. pab.

Turgavietės III užstatymo horizontas aptiktas 30 cm gylyje ir datuojamas XIX a. pirmąja puse. Sprendžiant iš aptiktų pamatų plano, XIX a. pietinės dalies užstatymas išlaikė XVII a. pobūdį ir Senosios gatvės linijas.

Prie nugriauto XVII a. mūrinio namo šiaurinės sienos, mažinant turgaus aikštę, pastatyti du mūriniai namai, galais orientuoti į Senąją gatvę. Trečias medinis namas galu pasuktas į turgaus aikštę.

Stačiakampio mūrinio namo prie Senosios gatvės plotis - 7,3 m. ilgis - 20 m. Namų rytinėje dalyje sumūryti du

skliautiniai rūšiai su laiptinėmis į turgaus aikštę. Sienų storis 55-64 cm. Mūrijimo būdas analogiškas XVII a., beje, plytos panaudotos iš nugriautų XVII a. namų. Vakarinė namo dalis be rūšio. Pamatai arkiniai, arkos mūrijimas būdingas XIX a. Išliko plytų grindys, klotos "eglute". Plytos su braukomis irgi surinktos iš apleistų namų. Po grindimis aptiktas XVII a. turgaus aikštės grindys.

Prie pastarojo namo vakarinės sienos prijungto kito mūrinio namo ilgis - 11 m. Pamatų storis - 80 cm. Namas be rūšio, jo viduje aptiktas XVII a. turgaus aikštės grindinys. Šiaurės vakarinėje namo dalyje sumūryta 3,1x2,3 m krosnis su tokio pat dydžio pakuros patalpa. Spėjama, kad čia buvusi degtinės darykla.

Namai fasadais atsukti į turgaus aikštę, kurios šiaurėje XVIII a. pab.-XIX a. pr. pastatytos dvi mūrinės dviaukštės sinagogos. Turgaus aikštė grįsta lauko rieduliais. Tai IV aikštės horizontas, kurio grindinys išliko iki šių dienų.

Pietinė sklypo dalis iki dabartinės Smilgos g. buvo užstatyta vienaaukščiais mediniais namais. Pietrytinėje dalyje, ties Senaja gatve, 30 cm gylyje, aptikti dviejų namų akmenų pamatėliai. Jie stačiakampiai, galais orientuoti į gatvę. Namų plotis 7-7,5, o ilgis 12-13 m. Išgrįstos gatvės tarp namų plotis - 4 m. Jo viduryje padarytas vandens ir purvo nutekėjimo latakas su nuolydžiu į gatvę. Tarp grindinio akmenų aptiktos Rusijos imperatoriaus Nikalojaus II varinės kapeikos.

Didžiausią radinių kiekį sudaro XVI-XVII a. buitinės keramikos šukės, kokliai ir monetos. Yvairiuose kultūrinio sluoksnio horizontuose aptikta apie 200 monetų. Ankstyviausias Zigmanto III Vazos 1599 m. solidas, vėlyviausias - Rusijos Nikalojaus II kapeikos. Pasitaikė rečiau kultūriniuose sluoksniuose aptinkamas Nyderlandų Karolio II taleris su 1673 m. data. Kartu su monetomis aptikta švino plombų, viena iš jų - su mažuoju Rygos miesto herbu.

Kokliai datuojami XVII a. pirmąja puse ir viduriu. Tai žaliai glazūruoti ir be glazūros plokštiniai, karniziniai, friziniai ir kampiniai kokliai. Pastebėtina, kad dauguma jų sveiki. Plokštiniuose kokliuose vyrauja rugiagėlės ornamentas, aptikti keli herbiniai kokliai su Sapiėgų ir Radvilų herbais. Karniziniai kokliai dekoruoti stilizuotais angelais arba liūtais. Kampiniuose kokliuose vyrauja "apkaustų" ornamentas. Pasitaikė pjaustyto kaulo ruošinių ir dirbinių. Tai sagos arba peilių kriaunos, puoštos geometriniu ornamentu ir dvigubais skrituliukais.

Algirdas Juknevičius

ŠEDUVOS BUV. TURGAVIETĖS ŠIAURINĖS DALIES TYRIMAI

Šeduvos aikštės šiaurinėje dalyje, ties buvusios miestelio karčemos mūriniu pastatu, Kauno PRPI atliko žvalgomuosius tyrimus, ieškojo šio šimtmečio trečiajame dešimtmetyje nugriauto karčemos ratinės pastato, vadinamojo stadala, pamatų. Norėjo nustatyti jų planą bei tiriamos aikštelės dalies kultūrinio sluoksnio sudėtį. Iškastos 8 įvairaus dydžio perkastos, iš viso ištirtas 80 m² plotas. Nustatyta, kad ratinę statant, o vėliau griaunant didesnėje tiriamos vietos dalyje kultūrinis sluoksnis nukasias iki žemio - rusvos spalvos priemolio. Neperkastose vietose kultūrinio sluoksnio storis buvo 70-80 cm, o aikštės šiaurės rytinėje dalyje - iki 120 cm. Išskirtini 5 horizontai, kurių chronologinės ribos apima XVII a. vid.-XX a. vid.

Negrįsta turgaus aikštė šioje vietoje susiformavo XVII a. viduryje. Žemio paviršiuje išliko jos 15-20 cm storio suminto juodžemio su smulkiais akmenukais ir gyvulių kaulais sluoksnis, šiaurinėje aikštelės dalyje, kelyje į Panevėžį, pereinantis į sumintą žvyrą. Šiame turgavietės horizonte aptikta XVII a. buitinės keramikos šukių ir sidabrinis Jono